

ОБЛИЦИ РАДА У ЛИКОВНОМ ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ

Облици рада представљају дидактичке категорије које зависе од карактеристика васпитно-образовне области која се обрађује, односно од самих васпитно-образовних садржаја. Они подразумевају међусобни однос између наставника и деце у одређеним васпитно-образовним ситуацијама. Основна подела облика рада који се примењују у ликовном васпитању и образовању су: *индивидуални облик рада, фронтални (колективни) облик рада, рад у паровима и групни облик рада.*

Поред основних постоје и остали облици рада који се примењују у васпитно-образовном раду као што су: *домаћи рад, екскурзије и ваннаставне активности.*

Индивидуални облик рада је најзаступљенији и зависно од садржаја и ликовног проблема примењује се у свим фазама активности, односно часа, када се упознаје проблематика рада, врши припрема за активност, проучавају садржаји, материјали и средства за рад, израђују скице и идејна решења, реализују радови или се врши естетска процена. Разлика између индивидуалног и индивидуализованог облика рада је у томе што индивидуални подразумева самостални рад појединца без размене информација са осталом децом, а индивидуализовани се односи на облик рада на активностима које су по сложености прилагођене индивидуалним способностима и личности сваког детета. Због саме природе области ликовне културе индивидуални облик рада је доминантан и најзаступљенији у ликовном васпитању и образовању.

Фронтални (колективни) облик рада представља симултани рад наставника и деце у целој групи или разреду у току одређеног временског трајања и у условима који су исти за све учеснике. Постоје извесне предности оваквог начина рада јер укључује сву децу равноправно у активност и омогућава

наставнику да буде економичан са временом којим располаже за одређену активност. Такође овај облик рада подстиче социјализацију код деце, развија способности за тимски рад, позитивне особине личности као што је емпатија, критички однос према себи и другима, а омогућава и укључивање слабије деце што има мотивациони значај. Оно што је недостатак јесте да се у извесном смислу у овом облику рада индивидуалност не долази до изражаја јер је у видном пољу наставника група деце као целина, а не индивидуалне особености појединаца. У комбинацији са осталим облицима фронтални рад ипак има своју педагошку оправданост. Овај облик рада се нарочито користи при обради нових садржаја, естетској анализи уметничких дела, радова друге деце, посматрању појава и предмета, гледању филмских пројекција, читању текстова, разговорима о одређеној ликовној проблематици или теми...

Рада у џаровима или шангем је облик рада који се у досадашњој пракси ликовног васпитања и образовања мање користио јер се због специфичности ликовне културе истицао значај индивидуалног приступа ликовном проблему. Овај облик рада је значајан због својих особености као што је подстицање и мотивација деце за кооперативни рад и удруживање. Овај облик рада се не може примењивати у свакој активности већ у многоме зависи од садржаја и ликовних проблема који се обрађују као што је на пример проналажење идејних решења за обликовање одређених предмета, техничка припрема материјала и средстава за рад, експериментисање материјалима, ликовна активност која укључује инсталације у простору, тродимензионално обликовање и слично.

Групни облик рада подразумева рад у групама (три или више учесника) које су формиране по одређеном систему, зависно од карактера садржаја и природе ликовне активности. Као и код фронталног облика рада, групни рад има свој педагошки, социолошки и психолошки значај јер подстиче добре социјалне односе, способност за рад у групи и слично. Овај облик рада се може користити у организацији активности које су сложеније по карактеру, као што је извођење мурала на зиду у ентеријеру или екстеријеру, ликовном обликовању сценографије, лутака, костима и реквизита за позоришну представу, декорисање одређеног простора, рад на заједничким пројектима са различитим тематикама (рециклажа, уређење животног простора или ентеријера школе).

Домаћи рад је повезан са радом у школи или предшколској установи и заједно представљају дидактичко јединство. Домаћи рад је више везан за рад у школи јер се од деце захтева једна врста способности и припремљености за самосталан рад ван наставе, што је теже са предшколцима. Циљ домаћег рада јесте осамостаљивање, продубљивање и проширивање знања и вештина, вежбање и формирање радних навика. У ликовном васпитању и образовању домаћи рад се односи на проучавање садржаја у уџбеницима, приручницима, монографијама, проналажење података на интернету у медијима и слично. Писмени рад подразумева израду реферата, есеја, библиографија на одређену тему на пример из историје уметности, теорије обликовања и слично.

Практични рад подразумева реализовање ликовних задатака за које су ученици оспособљени да их самостално у кућним условима реализују. То могу бити радови на задату тему, израда албума са колекцијама уметничких дела, фотографија, прикупљање различитих материјала за активности у школи и слично. Такође, осим индивидуалног домаћег рада, деца могу радити у група на одређеним задацима као што су израде табела, графикона, мапа, експериментисање са различитим материјалима, прикупљање материјала из природе и окружења. Веома је важно да захтеви који се постављају буду примерени узрасту, да не буду превише сложени, али и да имају одређено оптерећење које омогућава решавање проблемске ситуације са циљем напредовања у знању и вештинама, односно које их води у „зону наредног развоја“. Такође садржај и захтеви домаћих задатака треба да проистичу из претходних знања, да буду у корелацији са васпитно-образовним садржајима одређене области, да буду подстицајни и мотивациони. Важно је дати упутства за реализацију одређеног задатка, како и на који начин се реализују, које су могуће потешкоће и слично. Веома је важно да се домаћи рад прегледа у сарадњи са децом и да се уради евалуација остварених резултата, како би она била мотивисана за даљи рад и напредовање.

Екскурзије представљају облик васпитно-образовног рада који подразумева организовано проучавање различитих појава, бића, предмета, процеса у ваншколским условима. Екскурзије у ликовном васпитању и образовању се односе на организоване посете музејима, галеријама, различитим организованим скуповима, филмским пројекцијама, позоришним и другим представама, одлазак у природу, посете образовним и културним институцијама и слично. Настава се може одвијати ван учионице на свим оним местима где ученици могу пронаћи инспирацију која касније омогућава реализацију ликовног рада у учионици. Такође, ликовне колоније као вид организованог окупљања и ликовног рада уметника се организују и за децу у летњим камповима, при различитим центрима за подстицање и развој деце ликовног стваралаштва или школама. Важно је напоменути да екскурзије треба да имају дефинисане дидактичке осмишљене задатке у складу са васпитно-образовним садржајима, како би се касније анализирали и вредновали резултате кроз извештаје или практичне ликовне радове које су деца припремила.

Ваннаставне активности се као облик рада користе у раду са децом која показују интересовање за ликовно стваралаштво које превазилази предвиђене програмске садржаје у редовном васпитно-образовном раду у овој области. Ваннаставне активности обично подразумевају додатни рад са обогаћеним васпитно-образовним садржајима који се реализују са заинтересованом децом. Такође ликовне групе или секције се формирају у оквиру школе или при неком од центара за ликовно стваралаштво деце и младих који сарађују са васпитно-образовном установом (вртић или школа). Веома је важно напоменути да приступ оваквим групама треба да се омогући сваком детету које показује иницијативу и заинтересованост, а не само „талентованим“

појединцима према избору наставника. У договору са стручним сарадницима (педагог, психолог) могу се укључити и деца са сметњама у развоју, која имају проблем са социјализацијом и слично. Рад са децом у ликовној групи треба да буде плански осмишљен у чему треба да учествују и деца, како би се уважила њихова иницијатива, предлози, интересовања, жеље. Садржаји треба да буду разноврсни, да подстичу креативност и доживљај код деце и да омогућавају дивергентан приступ ликовном проблему. Чланови ликовне групе такође могу организовано да иду на екскурзије, као и да праве индивидуалне и колективне изложбе.

ЛИКОВНЕ АКТИВНОСТИ И ТИПОВИ ЧАСОВА ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Ликовне активности у вртићу и наставни час Ликовне културе у школи су врсте организације васпитно-образовног процеса у области ликовног васпитања и образовања. Ликовне активности су карактеристичне за рад са предшколском децом и имају карактер игре без строго дефинисаног временског ограничења, док су наставни часови као главни елемент разредно-часовног система у школи временски ограничен део наставног процеса и траје 45 минута.

У вртићу се организују у корелацији са осталим областима и основни организациони облик рада је игра, односно васпитање и учење путем игре. Зависно од програмских садржаја и плана рада и како су ти садржаји тематски и проблемски повезани са садржајима из других васпитно-образовних садржаја, одређује се и тип ликовне активности које преваходно зависе од процеса развоја детета, његових ликовних и оштрих способности.

Наставни час Ликовне културе у школи представља осмишљен избор и структурирање наставних садржаја, а његов циљ је да ученицима обезбеди систематско усвајање одређених знања и вештина. Часови имају своја дидактичка обележја која одређују тип часа. Типологија часова помаже наставнику да сагледа и утврди појединости које су значајне за организовање часа у складу са њиховим дидактичким циљевима. Дакле, зависно од главног дидактичког циља и задатка одређује се и тип часа. Мора се напоменути да та подела није строга и да се често типови часова преклапају у процесу наставе чак и током једног наставног часа. Основни типови наставних часова Ликовне културе су:

Обрада градива – час увођења у нову област и преношења нових знања и вештина, учење као прва фаза креативног процеса. Ова знања и вештине се односе на следеће области:

- ликовне технике и материјали (уознавање са новим ликовним техникама и материјалима и начином њиховог коришћења);
- теорија уметности (уознавање са ликовним елементима, односима међу њима и принципима грађења ликовне структуре, као медији у ликовној уметности);

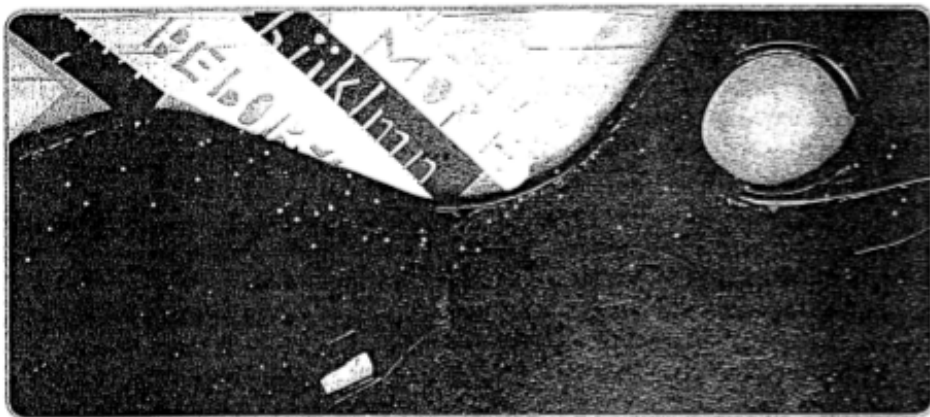
• уметничко наслеђе (основне карактеристике ликовне уметности кроз различите епохе – стилови, ствараоци, дела).

Практичан рад – час утврђивања знања, развијања и усавршавања способности и умешности, односно реализације креативне идеје кроз стваралачки рад и игру. Ове практичне активности се углавном односе на следеће области:

- ликовне технике и материјали (коришћење у пракси нових ликовних техника и материјала и истраживање могућности и начина њиховог коришћења);
- теорија уметности (утврђивање знања о ликовним елементима, односима међу њима и принципима грађења ликовне структуре и њихова примена у практичном раду кроз различите врсте ликовних медија);
- уметничко наслеђе (утврђивања знања о основним карактеристикама ликовне уметности кроз различите епохе – стилови, ствараоци, дела, њихова анализа и коришћење знања у практичном раду).

Процена резултата – час контроле теоријских знања и практичних вештина из области ликовних техника и материјала, теорија уметности и уметничког наслеђа, као и верификација или процењивања резултата одређене наставне целине.

Типологија часова треба да послужи као оријентир у планирању и организацији ликовних активности и наставе Ликовне културе, при чему се захтева од наставника и васпитача транспарентност и флексибилност како се васпитно-образовни рад у овој области не би шематизовао и добио ригидан карактер.

Питања

1. Који се ошши дидактички принципи примењују у ликовном васпитању и образовању и која им је функција?
2. Шта су методе васпитно-образовног рада и која им је функција?
3. Шта су предности и евентуална ограничења приликом примене појединих метода васпитно-образовног рада?
4. Шта су облици васпитно-образовног рада и како се примењују у ликовном васпитању и образовању?
5. Какве се разлике јављају у примени метода и облика васпитно-образовног рада између дејчеј вртића и школе?
6. Како се организују ликовне активности у дејчем вртићу?
7. Како се организују часови Ликовне културе у основној школи?

Задаци

- Присуствовати једној ликовној активности у дејчем вртићу и часу ликовне културе у основној школи, забележити о њима податке на основу којих их је могуће анализирати да би се одговорило на питање: Које је методе и типове активности/часова применио васпитач/наставник и да ли се њима остварују предвиђени циљеви ликовног васпитања и образовања.

